

Mateusz Tusiński
doktorant, Uniwersytet Opolski

***Dobra osobiste*, red. I. Lewandowska-Malec
[Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014]**

W ramach wydawanej przez Wydawnictwo C.H. Beck serii wykładów specjalizacyjnych ukazała się publikacja poświęcona tematyce dóbr osobistych. Jak zapewniają autorzy jest to pierwsza tak kompleksowa oraz szeroko traktująca temat prawnej regulacji dóbr osobistych pozycja na rynku. Wzajemny stosunek redaktora tej monografii do jej autorów można określić w relacji mistrz – uczniowie. Autorami tej pozycji są bowiem absolwenci Uniwersytetu Jagiellońskiego, w tym radca prawny, doktoranci oraz, co ciekawe, także studenci tej uczelni. Ich praca zebrana została w spójną całość i zredagowana przez dr hab. Izabelę Lewandowską-Malec. Z uwagi na dydaktyczny charakter tej pozycji niniejsza recenzja przedstawiona zostanie pod kątem jej przydatności dla studenta oraz wchodzącego dopiero w świat praktycznego aspektu rzemiosła aplikanta.

Pozycja podzielona została na dziesięć rozdziałów, a jej systematyka nie odbiega od stosowanej zazwyczaj w podręcznikach. Autorzy rozpoczynają od przedstawienia rozwoju historycznego omawianej instytucji, by następnie przejść do analizy dogmatycznej. Rozpoczyna się ona od przedstawienia prawnomiędzynarodowych podstaw ochrony dóbr osobistych, co należy przyjąć z uznaniem, gdyż uświadamia czytelnikowi, że tytułowa problematyka wykroczyła już dawno poza czystą cywilistykę. W dalszej części autorzy skupiają swoją uwagę na samej konstrukcji dóbr osobistych, w znaczeniu ogólnym, co pozwala czytelnikowi zrozumieć ich istotę i stanowi dobre przygotowanie do zrozumienia kolejnych części podręcznika. W następnych rozdziałach autorzy przedstawiają tytułowe zagadnienie w kontekście konkretnych dziedzin prawa, przede wszystkim prawa cywilnego materialnego, prawa prasowego, karnego, autorskiego i prawa pracy. Dzięki temu czytelnik otrzymuje uporządkowany i systematyczny wykład przedmiotu. Pewna wąt-

pliwość zachodzi jednak w odniesieniu do rozdziału drugiego, poświęconego kwestiom międzynarodowym, który w mojej ocenie powinien znaleźć się w następnej kolejności po ogólnym omówieniu kwestii dóbr osobistych bądź na samym końcu. Taka ocena wynika z faktu, że przedmiotem publikacji jest przekrojowy wykład polskiego prawa dóbr osobistych, co sugerowałby omówienie kwestii prawomiędzynarodowych, bądź to po ogólnych rozważaniach (w tym po zdefiniowaniu, czym są dobra osobiste), bądź też jako ostatni, nieco uzupełniający element tej pozycji.

Dodatkowo pragnę zwrócić uwagę na nienaganną szatę graficzną i przejrzystość tekstu. Dobrym rozwiązaniem jest zamieszczenie na początku wykazu skrótów (aktów prawnych, instytucji, organów, organizacji, czasopism i publikatorów), wykorzystanego orzecznictwa, a także zbiorcze przedstawienie bibliografii. Każdy z rozdziałów na początku wyposażony został również w bibliografię, co stanowi duże ułatwienie, zwłaszcza dla studenta chcącego poszerzyć wiedzę o kwestiach szczegółowych. Podręcznik zawiera także niezwykle przydatny indeks rzeczowy.

W pierwszym rozdziale autorzy skupiają się na kwestiach historycznych i początkowym kształtowaniu dóbr osobistych poczynając od prawa rzymskiego. W dalszej kolejności nakreślone zostało ich tworzenie na gruncie polskiego prawodawstwa – od zaborów poprzez ochronę w latach 1918–1939 oraz po roku 1945, aż do najnowszych regulacji. Poszczególne podrozdziały w syntetyczny sposób przedstawiają poruszane kwestie stanowiąc spójną ich kompilację. Wskazać także należy, że autorzy przekrojowo nakreślają rozwój i rozumienie dóbr osobistych na gruncie dawniejszych regulacji, dając czytelnikowi historyczny wstęp do poznania źródła omawianej instytucji.

Przedmiotem drugiego rozdziału są rozważania na temat dóbr osobistych w kontekście prawa międzynarodowego. Uzasadnionym i celnym wydaje się być rozbicie omawianych kwestii na dwie kategorie – omówienie dóbr osobistych na tle prawa międzynarodowego publicznego i prawa międzynarodowego prywatnego. W ten sposób autorzy dostarczają czytelnikowi klarowny wykład na temat dwóch wspomnianych gałęzi prawa. Autorzy słusznie zwracają uwagę na publicyzację problematyki ochrony dóbr osobistych, czego wyrazem jest poszukiwanie źródeł ich ochrony także w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Ostatni podrozdział dotyczy dóbr osobistych w prawie prywatnym międzynarodowym. Autorzy nie wchodząc w szczegóły przedstawiają tę tematykę niejako z lotu ptaka. Jest to dobre rozwiązanie, pozwalające czytelnikowi na szybką powtórkę materiału, a także na znalezienie przepisów istotnych dla praktyka prawa.

W trzecim rozdziale autorzy przedstawiają ogólne rozważania na temat dóbr osobistych. Czytelnik otrzymuje zwięzły wykład na temat samego pojęcia oraz charakterystycznych cech dóbr osobistych. Przedstawione treści tworzą zebraną przez autorów kompilację poglądów oraz koncepcji przedstawicieli doktryny. W ten sposób czytelnik przekonuje się jak złożoną instytucję stanowią dobra osobiste. W dalszej kolejności nakreślono wypracowane koncepcje samej konstrukcji dóbr osobistych, co pokazano poprzez przedstawienie doktrynalnych poglądów przedstawicieli polskiej nauki. Rozdział zakończony jest oceną zaprezentowanych koncepcji, co należy przyjąć z uznaniem.

Przedmiotem czwartego rozdziału jest omówienie katalogu dóbr osobistych na gruncie prawa cywilnego materialnego. Wskazać należy, że rozdział ten, w kontekście ogólnego przedstawienia dóbr osobistych dostarcza czytelnikowi, w mojej ocenie, najwięcej istotnych informacji. Rozdział został bardzo rozsądnie podzielony na dwie kategorie dóbr osobistych, a to tych odnoszących się do osób fizycznych i osób prawnych. Na uwagę zasługuje również bardzo pomocne podzielenie poszczególnie wyróżnionych dóbr osobistych na osobne podrozdziały. Do wyróżnionych i omówionych poszczególnych dóbr osobistych włączono te, które wymienione są w art. 23 k.c. Odnosząc się do prezentowanych treści wskazać należy, że sami autorzy uprzedzają niejako czytelnika, iż prezentowane treści – z uwagi na ramy redakcyjne oraz kompleksowe ujęcie przedmiotu – pokazane są w sposób ogólny. Na uwagę zasługuje również fakt, że poza ogólnym omówieniem danego dobra osobistego autorzy odnoszą się również do innych, poza k.c., ustaw i orzecznictwa. Oceniając recenzowany podręcznik pod kątem jego przydatności dla studentów należy wskazać, że stanowi on dobry wybór, bowiem w sposób usystematyzowany i łatwy w odbiorze prezentuje najważniejsze treści. Nie inaczej należy ocenić tę pozycję pod kątem przydatności dla aplikantów. Pomimo iż podręcznik charakteryzuje się dużą ogólnością prezentowanych treści, wzbogacony jest przede wszystkim w orzecznictwo, co dla praktyka jest bardzo korzystne. Podobnie jak z dobrami osobistymi osób fizycznych uczyniono z katalogiem osób prawnych, który również przedstawiono w sposób bardzo usystematyzowany. Na uwagę zasługuje również rozdział poświęcony dobrom osobistym ukształtowanym przez doktrynę i orzecznictwo. Pokazuje on, że dobra osobiste, zgodnie z zamysłem ustawodawcy, wykraczają poza katalog dóbr osobistych przedstawionych w Kodeksie cywilnym.

W kolejnym, piątym rozdziale recenzowanej pozycji autorzy skupiają się na okolicznościach wyłączających bezprawność naruszenia dóbr osobistych. Autorzy podzielili niniejszy rozdział na cztery podrozdziały: działanie zgodne z prawem, wykonywanie prawa podmiotowego, zgodę poszkodowanego

i działanie w ramach uzasadnionego interesu. Wyżej wskazane przedstawiono w kontekście okoliczności wyłączających bezprawność naruszenia dóbr osobistych. Taki wybór uznać należy za trafny, z uwagi na charakterystyczną dla podręczników systematykę prezentowanych treści. Autorzy w sposób szczegółowy przedstawiają każdą z omawianych instytucji wyłączających bezprawność. Dodatkowo rozdział wzbogacony został w orzecznictwo, które pokazuje jak do prezentowanych zagadnień odnosi się judykatura. Poziom tego rozdziału ocenić należy wysoko.

Szósty rozdział poświęcony został zagadnieniom prawa prasowego. Przedstawia on krytykę prasową jako okoliczności wyłączającą naruszenie dóbr osobistych. Autorzy w początkowych podrozdziałach nakreślają ogólne informacje dotyczące pojęcia, przedmiotu i formy krytyki prasowej, by w późniejszej fazie szczegółowo skupić się na samym zagadnieniu krytyki prasowej. Rozdział nie jest być może zbyt obszerny, jednak autorzy przedstawili w nim najważniejsze zagadnienia, co należy ocenić w sposób pozytywny.

Przedmiotem siódmego rozdziału jest ochrona dóbr osobistych na gruncie materialnego prawa cywilnego. Systematyce poszczególnych podrozdziałów i w tym przypadku nie można nic zarzucić, autorzy bardzo trafnie dzielą poszczególne środki ochrony dóbr osobistych na gruncie k.c. kategoryzując je na środki ochrony dóbr niemajątkowych i majątkowych. Takie rozróżnienie pozwala nie tylko na potrzebne rozdzielenie tych dwóch katalogów ochrony, ale również na szybkie odnalezienie interesującego czytelnika środka.

Kolejne rozdziały (ósmy, dziewiąty i dziesiąty) opisują kwestię dóbr osobistych na gruncie prawa karnego, prawa autorskiego oraz prawa pracy. Autorzy tym samym, w sposób specjalistyczny, weszli na grunt trzech różnych ustaw i w ich kontekście nakreślili dobra osobiste, a także sposób ich ochrony. Czytelnik otrzymuje zwięzły i czytelny w odbiorze wykład. Ponadto dużym autem niniejszych rozdziałów są dobrze zredagowane treści praktyczne, co również należy wpisać w poczet zalet. Pomimo że wydawać by się mogło, że autorzy wyczerpali przedmiot wykładu dotyczący dóbr osobistych, należy wskazać, iż w podręczniku brakuje kwestii związanych z naruszeniem dóbr osobistych w kontekście instytucji rozpowszechniania nieprawdziwych informacji w trybie prawa wyborczego. Dodatkowo można by zarzucić brak jakiegokolwiek odniesienia się do kwestii dóbr osobistych na gruncie ustawy o ochronie i kształtowaniu się środowiska. Ustawa o ochronie dziedzictwa Fryderyka Chopina również mogłaby stać się jednym z podrozdziałów niniejszego podręcznika, bowiem związana jest również z głównym przedmiotem zainteresowania recenzowanej pozycji.

Podsumowując, recenzowany podręcznik skierowany został nie tylko dla studentów, ale również praktyków prawa. Merytoryczna wartość publikacji nie budzi większych zastrzeżeń. Jego wielką zaletą jest przedstawione w dużej mierze orzecznictwo, szczególnie przydatne osobom stosującym prawo. Autorzy nie ograniczyli się tylko do zaprezentowania istotnych wiadomości dotyczących dóbr osobistych, ale w sposób przystępny przedstawili wzorcowe rozwiązania poruszanych problemów. Podręcznik opisuje zagadnienie dóbr osobistych nie tylko w kontekście prawa cywilnego, ale także innych gałęzi prawa. Na uwagę zasługuje również podrozdział poświęcony wytworzonym przez doktrynę oraz orzecznictwo dobrom osobistym. Cel autorów o stworzeniu podręcznika ujmującego w sposób kompleksowy materię dóbr osobistych został w mojej opinii zrealizowany. Rynek książek prawniczych wymaga dzieł specjalistycznie traktujących wąskie dziedziny i zagadnienia, ale jak w tym przypadku potrzebuje również pozycji ujmujących szerokie zagadnienia w sposób kompleksowy. Z tych względów podręcznik można polecić nie tylko studentom, lecz także praktykom prawa.